

Úkolem kultury a výchovy jest zachovat, prohloubit a zjemnit stud — a právě proto vyplít nejprve pseudostud, stud zvrhlý a zvrácený, stydlivost pokrytců a nestydatých.

Úkolem výchovy jest zachovat a rozmnožit v člověku dětskou čistotu a naivnost v nazírání, čistotu srdce i zraku, spolehlivost a bezpečnost taktu, který rozlišuje sám sebou mezi pravdou, přírodou a krásou a mezi frivolností, úmyslně vypočítanou a uměle buzenou, mezi pravdou, vášní a uměním a mezi lascivností a pornografií.

Od dětství stále soustavně musí být vychováván člověk k tomu, aby se na všechny veliké a smutné úkony života, na všechny projevy velikých zákonů přírody a vesmíru díval vážně, zamýšlen a zbožně dojat — aby ctil mysterium pravdy a krásy jako nejvzácnější divadlo, jež mu může poskytnout život a umění, čistým, přímým, nešilhajícím a nešpinicím pohledem.

Od *dětství* musí se učit člověk dívat se na pravdu a krásu čistým a zamýšleným zrakem, v *dětství* již musí získat a nabýt bohatství čistého pohledu a čistého srdce a v dětech již musí se vychovávat účelně silná a čistá obraznost, která umí hledět na uměleckou sílu a pravdu čistě a zbožně, jak zaslouží, aby na ni jen bylo zíráno. Jinak nevychovejí se nikdy generace nových kulturních lidí, krásného a zbožného lidu a diváctva krásných a pravdivých divadel života a umění.

A proto v osvíceném pochopení těchto kulturních úkolů městská rada pražská kupuje umělecké dílo, Rodinovu sochu, aby ji zavřela do nejtmaší příhrady své zapadlé truhly, které říká městské museum.

Styl a člověk

Le style est l'homme même, řekl starý Buffon, a p. Mrštík, třeba citoval trochu pozměněně a v trochu podivném francouzském pravopise („Le stil c'est l'homme“, Lumír, str. 57, 2. sloup.), dává mu za pravdu. Doufáme, že nebude tedy protestovat, položíme-li i jeho kritickou a polemickou prózu posledního data na tuto zkušebnou váhu a zjistíme, co ukáže nám i jemu.

„*Pot na čele by musel vystoupit každému hanbou a lítostí*, kdyby v jedné řadě s nimi sedět měl na lavici obžalovaných. A ten pot zarosí i *skráně* jejich, na to mohou spolehnout . . .“ (Slovo, str. 30, 1. sloup.)

V tom je celý Mrštík, stylista i člověk. Staré, krásné a věčné úsloví jako: zahořel studem, zarděl se po uši — nestačí tomuto modernímu boucharonovi, a proto váže neslučitelné představy v bastardní a nesmyslné obrazy, látá kontradikce a objevuje zbrusu nové pravdy jako že se člověk hanbou — *potí*, a to v první větě jen *na čele*, ale v druhé už i *na skráních*. Zatím věříme jen, že se potil p. Mrštík sám, když sešival tyto násilné nestvůry z protivných prvků, které se bránily a vzpíraly mu ještě v rukou. A to všechno jen proto, aby mohl nafukovat věty na pusté novinářské balony! Jen veliké rozměry! Jen oslepotat, jen omračovat, mluví každá plebejská estetika.

„Konečně se řítí morální Nemesis, která na Bestii nyní *jak dobře osedlaná Furie ostře pletenými a v řeznické krvi dobře namočenými provazy* hnáti bude k zodpovědnosti celou tu plejadu uměleckých Adamů . . .“ (Slovo, str. 29, 3. sloup.)

Bambase, zardi se (čili podle Mrštíka: zapoř se), jsi překonán! To není už ochraptělý úvodník našich žurnálů, to je vyvrcholení Tvého stylu! A ta správnost, přesnost, „justesse“, jak říkával Flaubert, těch tropicky bujných, kypících a spletilých obrazů! Furie, kterou si p. Mrštík představuje docela originelně jako koně („dobře osedlaná Furie“), máčí si svoje provazy, jež p. Mrštík také první objevuje, v řeznické krvi (t. j. v krvi řezníků)! Dovedete si představit něco oslnivějšího, děsivějšího, mysteriosnějšího? Není vlastně Mrštík největší český mystik? „*Pravdivost a vkus*“, to prý je v umění hlavní a bez nich prý není umění, píše kdesi p. Mrštík. A nemá dokonce nepravdu.

„Sami nastavili kdysi tak hrdou svoji šij a teď *rajtovat na ni* může každý uznanář.“ (Slovo, str. 30, 1. sloupec.)

K tomu jen poznámku: kdyby tak někdo *mluvil*, řeklo by se, že pěstuje fiakristický žargon, a zde tak *píše* mladý spisovatel a prý — stylist!

Namítne se snad, že takové ubohé nesmysly a nevkusy proklouznou snadno ve chvatu, píše-li se novinářský článek. Smutné je, že *mohou* proklouznout, neboť to znamená, že *jsou* v člověku!

Ale p. Mrštík nepíše jinak ani v literární kritické studii o Juliu Zeyerovi, jež klade rovnou mezi básnické bohy světové, a kterou tedy jistě psal nebo měl psát se soustředěnou myslí. Ale věc má hlubší kořeny: všechn ten nevkus, triviálnost, faleš a jalovost jazyková i myšlenková je ne nedopatřením, ale samou vadou a nedostatkem spisovatelské struktury p. Mrštíkovi.

V článku filosofuje p. Mrštík mnoho a dusí se samým ideálem, srdcem, nadsvětím, citem a duší, ale má-li o nich něco určitějšího povědět, dopadne to tak *materialisticky nevkusně a mechanicky střízlivě*, až bůh brání. Styl prozrazuje p. Mrštík, každou chvíli ho vyvrací a trestá, aniž o tom má tušení. Ústy vyznává nejradikálnější spiritualismus a idealismus, ale píše současně a zároveň těžký a hrubý materialismus. *Z au delà a z là-haut* padáme stále do *là-bas*, a beze všeho autorova úmyslu, jen tím, co p. Mrštíkovi „uklouzne“. Z oblak k blátu je u něho vždycky jen krok, a obojí říká často jedním a týmž dechem.

Tak klidně vedle sebe dovede napsat („Lumír“, str. 45): „Do plna slovanské duše — *hrábl* nejnádhernější epopejí, Vyšehradem.“ Ubohá slovanská duše, když vyvolává v p. Mrštíkovi hned představu — pohrabáče!

Ještě velkolepěji dopadl p. Mrštíkúv *Ritt in's romantische Land* na str. 94:

„Není tak malá ani tak chudá ta česká duše, *aby ucházela pouze jedním ventilem a jiným ani nesměla ven*.“

To je svého druhu jediné. Je to už malér, že jakmile vzpomene p. Mrštík na duši, hned se mu k tomu musí přidružit představa — kotle! Co si má pak myslit čtenář? Že si p. Mrštík představuje tu milou českou duši — jako páru? Pan Mrštík, který tolik nenávidí techniku a mechaniku moderního světa, je jí plný (ovšem tam, kde je absurdní a směšná, což už bývá pomsta bohů), a on, který spílá vinohradským činžákům z profese, píše de facto ve svých článcích stejně nestvůry a nevkusy každou chvíli!

Neboť Pécuchet, který je zabílen v p. Mrštíkovi, žádá neúprosně svou daň, a tak už na následujícím sloupci (strana 95, 1. sloupec) čteme tuto — prostě nechutnost, doslovně i metaforicky:

„ne pravdu rozkousovat *v drobcích polemik*, kde se ztratí zrovna tak rychle, *jak vyhozeny byly z žaludku*, ale slovo soustavně, kriticky uspořádané“ atd. . . .

Ty polemiky, které „byly vyhozeny z žaludku“, jsou, jak patrně, ve všem všudy mrštíkóvské.

Stylisticky i myšlenkově ryzi Mrštík je také na str. 57, 1. sloupec:

„Jsou knihy, a proslavené, kterým však konec konců přece jenom chybí něco, co by *strkalo člověkem stále kupředu a výš . . .*“

Knihy, která „strká člověkem“, je roztomilé, že? Taková mrštíkóvská finesa a nuance! Zvlášť dojemné musí být podivání na toho, koho „strká *výš*“. A zase vinohradský styl! Obraz patrně vzat je z tamních staveb, kde tak poeticky zacházejí s cihlami. Pan Mrštík „dluží“ (abychom užili tohoto milého moravismu) Vinohradům víc než tuší.

A což teprv o sloupec dál:

„Teprv Plojhar strhl roušku s jeho (Zeyerova) potrétu, *operoval oči povlečené mázdrou tuhou jako podešev*.“

To je celý a slavný Mrštík, veliký silák slova před Hospodinem, hotový Samson! Jak to říká p. Mrštík? „Pravdivost a vkus.“ Ano, hlavně *vkus!*

Ale Mrštík překonává v tomto článku sama sebe, a jeho hrdinský temperament a rytířská rasa žene ho do myšlenkových a stylistických dobrodružství, která nemají v ostatní naší střízlivé a šedivé literatuře příkladu.

„Čarovná zahrada (t. j. dílo Zeyerovo), kde se procházejí lidé nejjistších vznětů, překrásných myšlének, do široka rozpjatého vzletu; *s krví, která není ani krví, ale něčím, čím obdařeny jsou bytosti mimosvětských sfér*. A on sám jakoby choval v sobě nejvzácnější tuto krev vyšších bytostí, tak aristokratickým byl mezi všemi aristokraty. Prává „*modrá krev v spirituelním slova toho významu a ne břečka, kterou chlubit se může i holomek*“ . . . atd. (Str. 46, 1. sloupec).

Ta víc než transcendentní a spiritualistická pasáž o krvi, „která není ani krví“, jak ta se mohla jen zvrhnout v ten roztomilý „Lumpen-Jargon der noblen Jetztzeit“, jak říká Schopenhauer takovému způsobu psaní, kterým končí p. Mrštík svou hyperidealistickou exkursi do nebeského azuru? Co se to mstí na p. Mrštíkovi, že se mu každý rozlet mění pod rukou v pád, a v tím hlubší, čím výše byl mfněn? Že za každý „ideál“, „duši“, „mimosvět“ musí si hned ulehčit nějakou nadávkou nebo nějakým nevkusem?

Ale dost žertů. Věc je ve svém jádře k smrti smutná.

Smutné je zejména to, že p. Mrštík, který stále tak pronikavě a hlomozně křičí po „národním“ a „českém“ umění a požaduje od každého „čich pro české slovo“, má ho sám velmi málo, anebo má-li snad čich, nemá rozhodně *sluch*, tento daleko jemnější a složitější orgán, nanejvýš důležitý pro stylistu.

Zachází s českým jazykem tak hrubě a barbarsky jako s kamením (a jemu slouží také v první řadě k tomu, aby udeřilo do hlavy odpůrce) a netuší, že má v ruce nástroj jemnější, dražší a tajemnější než nejvzácnější housle nejproslulejších vlaských mistrů, nástroj, na němž pracovaly věky a v němž ještě zakleto spí umění všech hráčů, kteří kdy na něm koncertovali.

Pro spisovatele je otázka národnosti a vlastenectví v první řadě otázkou krásného, výrazného a plného stylu, myšlenkového i slovního, s něhož nesmí sestoupit (a pravý duch ani nemůže sestoupit), ani když píše poslední notičku do deníku.

Jinak je tu umělost, póza, rozdělení, a ne jednota přírody a pravdy.

„Neboť kdo se prohřešil na německé řeči, ten znesvětil mysterium všeho našeho němectví: ona jediná ze všeho toho mísení a ze vši té směny národnosti a mravů jako metafysickým kouzlem zachránila sebe a tím německého ducha. Ona jediná zaručuje také tohoto ducha pro budoucnost, nezahyne-li sama v podlých rukou dneška.“

Což nenapsal nikdo jiný než Nietzsche.

Přeložte si do češtiny i *srdцем*, jako já jsem přeložil zde jazykem.

V Praze 15. ledna 1902

Stylistických perel V. Mrštíkových nit druhá

Vybrány všechny z jeho článku o Juliu Zeyerovi

„Ostatně v daleké minulosti mnohý z nás má leccos za lubem, co by rád smazal dnes“ (Lumír, str. 82, 1. sloupec).

Jaký nesmysl gramatický i slohový! Dopustit se ho gymnasista ve školním úkolu, dostane špatnou třídu — a zde tak píše spisovatel, který chce být nejvyšším estetickým a literárním soudcem v národě! Není pochyby, p. Mrštík nezná smyslu slov, jichž užívá: neví, co znamená „míti za lubem“. Spletl si jako malý školák slova a pojmy *lub* a *vrub*: jen tak se dá vysvětlit toto monstrum.

„Do jedné šachty házel mrtvol, skolené jedním švihnutím svého fleuretu“ (t., str. 82 a 83).

A zase nesmysl! Pan Mrštík psal by rád jiskrně, hravě a směle, rád by tančil stylistický kankán. Ale má na to těžké boty a směšně zakopne a padne, když se nejkrásněji rozběhl. Slovo fleuret se mu líbí, má takový chladný žár, nuže, sem s ním! A opravdu, krásná zbraň, ale musí se znát. A p. Mrštík ji v životě sotva viděl. Jinak by věděl, že fleuret je bodná zbraň a ne sečná a že se fleuretem *nešvihá*, chce-li se někdo skolit. Věděl by také, že *jedním* bodnutím fleuretem neskolí ani největší šermíř víc než jednoho protivníka, a byl by si odpustil stylistické dryáčnictví o šachtě mrtvol.

Obraz, přirovnání, metafora jsou výborné prostředky stylistické názornosti, ale za jedné podmínky: že situaci *vysvětlují* a ne *zatemňují*. To znamená: musím znát *dokonale* ten kus hmotného světa, z něhož беру obraz pro světy a pochody duševní, — jinak zmatu a zavedu čtenáře, místo abych ho povzněl a osvětlil.

„Třeštily tenkrát i větší hlavy než jsou naše *ve jménu též mnohoslibné fízi ideje*“ (t., str. 82, 1. sloupec).

Jak jalově myšleno, jak nečesky napsáno! Hlava třeští snem, horečkou, připuštěme i, že třeští ideou, ale *ve jménu ideje třeštit?* Ve jménu ideje dá se sice soudit a odsuzovat — ale třeštit?

Jaký prázdný, hrkotavý mlýn slov a představ!

„Zahalen v obláčky svých cigaret zdál se (Zeyer) *plynouti ven ze zakletého toho kruhu denních zvyklostí . . .*“ (str. 82, 2. sloupec).

Za jakou falešnou elegancí honí se tu p. Mrštík! Samá štika, samé dřevo, které je natřeno, aby dělalo dojem bronzu. A přitom jak nejasné, neúčelné, navzájem se potírající figury.

Představte si jen trochu ty cizí, protivně si cáry, jež tu sešívá p. Mrštík.

Je jakýsi „začarovaný kruh“ — že denních zvyklostí, je už kontradikce a nejasnost, ale sit. A v tomto kruhu stojí Zeyer, kouří cigarety a v jich dýmu „zdá se plynouti ven“.

Jaká kavárenská mystika!

Starý chrámový a církevní obraz říká, že v „obláčcích *kadidla* zdála se plynout modlitba k nebesům“. Obraz starý, prostoduchý, dědovský, ale dobrý, správných vnitřních proporcí. A tento obraz, který vězel v nejasném otisku někde v temném koutě mozku p. Mrštíkova, přešel na hořejší pestrou a pustou maškaru. Zde plyne modlitba, tedy něco nehmotného, u p. Mrštíka plyne *živý člověk, hmotný člověk . . .* Cíťte, v čem je nemožnost a nevkus jeho surogátu?

A ta čeština: *plynouti ven!*

„S tím rozdflem, že v životě přece aspoň občas síla jeho propukla *ven . . .*“ (str. 58, 2. sloupec).

„Co v sobě našel a co v lidech hledal, mocnou rukou vychváčeno bylo z temnoty *na svělo ven . . .*“ (str. 46, 2. sloupec).

Jaká líbezná čeština, jak ryzí a správná! „Vychváčeno“ tomuto bohatýrskému násilníku slova nestačí, „z temnoty na svělo“ — ani to ne — musí stůj co stůj udat svoje nedovtipné důsledně „ven“! *Ven, ven!* Teprve nyní je spokojen. Teď už není možná mýlka!

Kdyby tak překládal z němčiny okresní šikovatel úřední vyhlášku nebo agent skládal tak inserát, nedivil bych se. Ale spisovatel? A nota bene spisovatel žijící na Moravě, mezi lidem jazykově bezúhonným?

Český duch, český cit, ten prý musí vést spisovatele, bez národního cítění není prý literatury atd., tak hlomozí stále známou písničkou p. Mrštíkův novinářský buben.

Škoda, že jen hlomozí.

„Ale i když mrtvý byl a bránit se nemůže ani tím, že dosud je (!), zrovna tak jako za jeho přítomnosti a minulosti hleděl se literární historii i do budoucnosti *na šuškatí skreslený obraz Zeyerův* v pevné naději . . .“ (str. 57).